

LOODUSUURIJATE SELTS EESTI NSV TEADUSTE AKADEEMIA JUURES
ОБЩЕСТВО ЕСТЕСТВОИСПЫТАТЕЛЕЙ ПРИ АКАДЕМИИ НАУК ЭСТОНСКОЙ ССР
AVIKS LOODUSEVAATLEJALE NR. 9
В ПОМОЩЬ НАБЛЮДАТЕЛЯМ ПРИРОДЫ № 9

ENSV Riikl. Loodusteaduste
Museumi Raamatukogu
U. JARVEKULG
Ю. Я. Яркекюль

КАНЖУЛИККУДЕ RÖÖVLINDUDE HÄVITAMINE

СО СВОДКОЙ
ОБ ИСТРЕБЛЕНИИ ХИЩНЫХ ПТИЦ

TARTU — ТАРТУ

1953

A-19615

-9

LOODUSUURIJATE SELTS EESTI NSV TEADUSTE AKADEEMIA JUURES
ОБЩЕСТВО ЕСТЕСТВОИСПЫТАТЕЛЕЙ ПРИ АКАДЕМИИ НАУК ЭСТОНСКОЙ ССР
ABIKS LOODUSEVAATLEJALE NR. 9
В ПОМОЩЬ НАБЛЮДАТЕЛЯМ ПРИРОДЫ № 9

~~Art. nr. 3021 A~~

U. JÄRVEKÜLG

Ю. Я. Ярвекюльг

ENSV Riikl. Loodusteaduste
Muuseumi Raamatukogu

63

383

КАНЖУЛИККУДЕ РÖÖВЛИНДУДЕ HÄVITAMINE

СО СВОДКОЙ:
ОБ ИСТРЕБЛЕНИИ ХИЩНЫХ ПТИЦ

TARTU ÜLIKOOI
RAAMATUKOGU

TARTU — ТАРТУ

1953

632.6

Печатается по постановлению Редакционно-издательского
совета Академии Наук ЭССР

*

Редактор Э. В. Кумари

*

РИСО № 118

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

SAATEKS

Käesoleva raamatu ülesandeks on esmajoones kahjulikkude röövlindude vähe kasutamist leidnud hävitamisviiside ja abinõude populariseerimine.

Samuti püüab raamat tõsta meie jahisportlaste teadlikkust röövlindude positiivsest ja negatiivsest tähtsusest looduses üldse ja inimesele eriti ning seoses sellega võimaldada jahimeestel tunda röövlindude. Selleks on toodud meie tähtsamate röövlindude kirjeldused ja röövlindude jalgade määraja. Tuleb loota, et teadlik suhtumine oma jahisaaki äratab jahimeestes ühtlasi ka huvi röövlindude elu tundmaõppimise vastu.

Raamatu eesmärgiks on ka selgitustöö tegemine jahisportlaste hulgas selleks, et kõrvaldada ekslik ja kahjulik seisukoht, mille järgi valikuta tapetakse kõiki röövlindude. Tegelikult on rõhuv enamus röövlindude, keda inimesed nende kumera noka ja kõverate küüniste tõttu on harjunud pidama kahjuriteks, inimesele ülikasulikud, ja ainult väike osa röövlindudest on tõeliselt kahjulikud. Kuid isegi viimastest on teatav osa (suured kotkad) meil juba muutunud niivõrd haruldaseks, et nende kahjulikkus ei tule praktiliselt enam kõne alla. Need röövlinnud — loodusmälestusmärgid — on samasuguse täieliku jahikeelu väärilised, nagu kõige haruldasemad jahilinnud, keda tuleb kaitsta kogu aasta.

Kokku võttes on käesoleva raamatu eesmärgiks tõsta meie küttide jahikultuuri lindude osas, kes seni on palju kannatanud ebateadliku kohtlemise läbi, ja kindlaks määrata need kahjulikud röövlinnud, keda tuleb hävitada. Ainult nende — ja mitte teiste — arvu vähendamiseks on määratud ka käesolevas raamatus toodud võitlusvahendid.

I. EESTI NSV TÄHTSAMAD RÖÖVLINNUD

Meie jahimeeste ja metsaametnike hulgas jätab röövlindude tundmine ja kahjulikkude liikide kasulikkudest eraldamine palju soovida. Sellepärast kirjeldatakse allpool lühidalt Eesti NSV-s esinevaid tähtsamaid röövlindude, näidates ära nende silmapaistvamad eraldustunnused ja märkides nende poolt tehtavat kasu või kahju. Iga liigi kirjelduse lõpul on märkus aja kohta, millal vastavat liiki võib lasta või püüda.

Kullilised

Rabapistrik Сапсан *Falco peregrinus*: (tab. II, joon. 2). Rändlind. Varese suurune (tiib ♂ 30,5—32,5 cm, ♀ 35—37 cm¹), ülalpool kiltkivihall, alalpool hele, mustade triipude või vöötidega. Lai must haberiba². Emased isastest palju suuremad.

Lennupilt: teravad pikad tiivad, nurkjalt painutatud, saba võrdlemisi lühike, tipu poole ahenev. Väga kiire ja osav lendaja. Saaki tabab ainult õhust.

Hääl: «Kgrä — kgrä — kgrä — — —» või «grui, grui...», üksikhüüd kõlav «kjakk».

Pesitseb suurtes rabades. Toiduotsingul tihti avamaastikul.

Kahjulik. Eesti NSV-s säilinud kuni 30 haudepaari. See pärast lubatav hävitada ainult mittepesisusajal 1. septembrist kuni 1. aprillini.

¹ ♂ — isalind

♀ — emalind

² haberiba — tumedavärvuseline ala peakülgedel silmast allapoole.

Lõopistrik Чеглок *Falco subbuteo* (tab. I, joon. 2). Rändlind Haki suurune (tiib 25—27 cm). Ülapool sinakasmust või tume kiltkivihall. Põsed valged. Haberiba lai, must. Alapool roostekollakas selgete tumedate triipudega. «Püksid»¹ ja päraala punapruunid.

Lennupilt: väga kitsad tiivad. Lennus sarnaneb pääsukesele. Kiire ja käänakuline lend. Ei raple². Jälitab lennul saaki.

Hääl terav «klii, klii...» või «klit».

Pesitseb okaspuistus ja okasmetsade serval. Toiduotsingul ka avamaastikul.

К а h j u l i k. Toitub värblindudest ja suurtest putukatest. Hävitamine lubatav kogu aasta vältel.

Väikepistrik Дербник *Falco columbarius* (tab. I, joon. 1). Rändlind. Eesti NSV väikseim kulliline (tiib 19,5—22,5 cm) ♂ ülapool sinakashall, ♀ ja noortel punapruun. Alapool ookerpunakas, mustatriibuline.

Lennupilt: sarnane pääsukesele. Eelmisest liigist veidi laia-tiivalisem ja paistab lennus heledam. Kiire, sööstuline lend. Sageli jälitab saaki maapinna ligidal. Ei raple.

Hääl «gri, gri, gri».

Pesitseb rabades, harva hõredais männikuis. Toiduotsingul ka mujal.

К а h j u l i k. Vähese arvukuse tõttu lubatav hävitada ainult mittepesitsusajal 1. septembrist kuni 1. aprillini.

Punajalg-pistrik Кобчик *Falco vespertinus*. Rändlind. Pea-aegu haki suurune (tiib 24—26 cm). ♂ üleni kiltkivihall, punapruunide pükste ja saba alapoole kattesulgedega. ♀ kogu ülapool hele pruunikashall, tumedate vöotidega. Alapool kollakaspruun, mustrita.

Lennupilt: saledad tiivad, üsna pikk ühelaiune saba. Lennul saaki otsides tihti rapleb.

Hääl hele «kiikiikii...» või hüüd «kik».

¹ püksid — ülapool jooksmeluud jalgu katvad suled.

² raplema — tiibu kiirelt liigutades ühel kohal püsima, «tuult tallama».

Esineb vähemais puistuis ja avamaastikul. Pesitsejana väga haruldane.

Väga kasulik. Toitub peamiselt putukaist. Mitte hävitada!

Tuuletallaja Пустельга *Falco tinnunculus* (tabel I, joon. 4). Rändlind. Haki suurune. Ülapool punapruun, musta kirjaga, alapool punakaskollane, tumedama tähnitusega. Saba helehall, lõpul lai must vööt valge äärisega. ♂ ülapool punakam, pea helehall.

Lennupilt sarnane eelmisele. Väga sageli rapleb.

Hääl hele, rõõmus «kiikiikii...» või hüüd «kik».

Esineb kultuurmaastikel. Pesitseb metsatukkades. Toiduotsingul avamaastikul.

Väga kasulik. Toitub peamiselt hiirtest, ka putukatest. Mitte hävitada!

Raudkull Ястреб перепелятник *Accipiter nisus* (tabel I, joon. 3). Paiga- ja rändlind. Peaaegu haki suurune. ♀ suurem kui ♂ (tiib ♀ 23—24 cm, ♂ 19—20 cm). Ülapool pruunikas kuni sinakashall. Alapool hele või kreemjas, tiheda tumeda vöödituse või triibustusega.

Lennupilt: kaunis pikk, ühtlase laiusega saba. Tiivad üsna laiad, kogu ulatuses ühtlaselt vööditatud. Lend kiire, tõukeline. Keerleb harva, ei raple kunagi.

Hääl hele «hüe-hüe-hüe...», harva «krik».

Pesitseb tihedais võsametsades. Saagijahil ka avamaastikul ja inimasulate ümbruses. Talvel tihti linnades.

Väga kahjulik. Toitub peamiselt väiksematest lindudest. Hävitada kogu aasta vältel!

Mitte ära vahetada kääga. Käo lend on sirgjooneiline, saba palju laiem kui raudkullil. Sageli jälitavad kägu värblinnud (raudkulli mitte kunagi). Oksal istub raudkull püstselt, kägu horisontaalselt.

Kanakull Ястреб тетеревятник *Accipiter gentilis* (tabel II, joon. 1). Paigalind. Kuni ronga suurune (tiib 31—35 cm). Ülapool kiltkivihall või tumepruun. Alapool hallikasvalge (noortel kollakas) tumeda vööditusega (vanadel lindudel) või triibustusega (noortel lindudel).

Lennupilt: laiad kumerad tiivad, alt ühtlaselt triibatud. Sirge pikk saba. Lendab kiirelt sööstes, vahel keerleb. Ei raple.

Hääl hele «hü-hü-hü...» rida, vahel kõlav «giak».

Igasugustes puistutes ja avamaastikul.

V ä g a k a h j u l i k. Toitub väiksemaid ja suuremaid lindudest. Hävitada kogu aasta vältel.

Hiireviu Сарыч *Buteo buteo* (tabel III, joon. 3). Rändlind. Ronga suurune või suurem (tiib 35—37 cm). Enamikul sulestik tumepruun roostjate osadega, rind (eriti noortel) heledama mustriaga. Sabatipul laiem tume vööt. Esineb üpris heledaid isendeid.

Lennupilt: ümarad laiad tiivad, saba lühike, lennul lehvikuna laiaili. Tiivanuki alapoolel puudub tume kolmnurkjass laik. Lennul tiirleb väga sageli.

Hääl «via» või «viu» (lennul kuulda).

Metsades ja avamaastikul. Istub sageli postidel, kuhjavarrastel või kividel.

V a l d a v a l t k a s u l i k. Esineb «toiduspetsialism», mistõttu mõnel juhul kahjulik.

Hävitada ei tule.

Karvasjalg-viu Мохногий сарыч *Buteo lagopus*. Läbi-rändaja ja talikülaline. Kehakujult eelmisele liigile sarnane, kuid värvuselt üldiselt heledam. Alapool valkjass, kõhualuse keskosa tumepruun. Pea hele, samuti saba, mille lõpus lai tume vööt. Jooksmeluu sulgedega kaetud. Hääl ja lennupilt sarnane hiireviule. Tiivanuki alapoolel selgesti eraldatav kolmnurkjass tume laik.

Peamiselt avamaastikul.

V ä g a k a s u l i k k u l l i l i n e. Toitub kahjulikest hiirlaskest. Mitte hävitada!

Herilaseviu Осоед *Pernis apivorus*. Rändlind. Rongast suurem (tiib 40—42 cm). Sulestiku värvus on väga vahelduv. Ülapool ♂ pruun, pea tuhkhall; ♀ pruunim. Alapool enamasti hele, laiade vöötidega või peaaegu mustriat. Noored sageli ühtlaselt pruunid.

Lennupilt: võrdlemisi kitsad, veidi kumeralt painutatud tiivad. Saba veidi lehvikjas, laia musta tipuvöödiga. Lend sarnane hiireviule. Keerleb sageli. Rableb harva. Lennul paistab hiireviust saledam ja pikema sabaga.

Hääl meloodiline «vüa».

Eelistab lagendikkudega vahelduvaid sega- ja lehtmetsi.

V ä g a k a s u l i k. Toitub putukaist ja limustest. Mitte h ä v i t a d a!

Must-harksaba Чёрный коршун *Milvus migrans* (tab. III, joon. 1). Rändlind. Rongast suurem (tiib 44—47 cm). Üla- ja alapool tumepruunid. Pea heledam.

Lennupilt: pikad saledad tiivad, mõnikord nurkjalt painutatud. Saba pikk ja sirge, kumera väljalõikega, mida pole näha saba laiutamisel (keerlennul). Lendab mõõdukas kõrguses. Tihti keerleb, tõustes kõrgemale.

Hääl «vüü-ähähäh...»

Metsades ja avamaastikul veekogude läheduses. Seltsiv. Tihti mitu isendit koos.

E i t o o k a s u e g a k a k a h j u. Toiduks raiped, surnud kalad, konnad jne. Haruldane. Mitte h ä v i t a d a!

Roo-loorkull Болотный лунь *Circus aeruginosus* (tabel III, joon. 2). Rändlind. Ronga suurune (tiib 38—44 cm). ♂ ülalpool tumepruun, alapool roostjas. Pea hele, kollakas. ♂ suur osa tiiba ja saba tuhkhallid. ♀ ja noortel kogu sulestik tumepruun, ainult lagipea kollakas või valkjas.

Lennupilt: laiad tiivad, mille otsad kumerad ja painuvad ülespoole. Saba pikk, veidi laiutatud. Lendab saaki varitsedes madalal roostiku kohal.

Hääl ärritatult «kjek-kjek-kjek». Mänguhüüd ♀ kõhisev «khii, khii», ♂ hele «kjää».

Rikkalikult taimistunud veekogude ümbruses ja roostikuga mererannikul.

V ä g a k a h j u l i k. Tema saagiks langevad nii veelinnud kui ka nende munad ja pojad; ka kalad. Hävitada kogu aasta!

Välja-loorkull Полевой лунь *Circus cyaneus*. Rändlind. Umbes ronga suurune (tiib 33—39 cm). ♂ ühtlaselt valkjashall.

mustrita. Tiiva alapool valge, must tiivatipp eraldub sellest län-
gus joonena. ♀ ja noored sibulapruunid, tumedama kirjaga.
Päranipuala puhasvalge.

Lennupilt: sarnane roo-lookullile.

Hääl: kuulda enamasti ainult paarimisajal, ♂ hele «kjkjekkje»,
♀ «küüöh».

Viljapõldude, heinamaade ja soode elanik.

K a u n i s k a h j u l i k . Mitte sagedane kulliline. Toitub väi-
kestest närilistest, kuid vahel langevad tema saagiks ka mõned
värblinnud ning nende pesad. Hävitada lubatud mittepesitsus-
ajal 1. septembrist kuni 1. aprillini.

Soo-lookull Луговой лунь *Circus pygargus*.

Sarnaneb eelmisele. ♂ eraldab eelmisest liigist tiiva üla-
poole must triip ja kõhualusel roostjad triibud. Tiiva alapool on
tumeda mustriga kirjatud, ♀ ja noored välja-lookullile sarna-
sed. Päranipuala valge värvus veidi kitsam.

V ä g a k a s u l i k ja haruldane kulliline. Toitub peamiselt
kahjulikest hiirlastest. Mitte hävitada!

Kaljukotkas Беркут *Aquila chrysaetos* (tab. IV, joon. 1).
Paigalind. Peaaegu merikotka suurune (tiib 60—70 cm). Kogu
keha tumepruun heledamate suleääristega. Lagipea ja kael
roostekollased. Noortel «püksid» ja sabatüvik valged.

Lennupilt: laiad, kuid saledad tiivad. Keskmise pikkusega
lai saba. Lennus hoitakse pea ja saba keha pikiteljega samal
tasemel. Rahulikud võimsad tiivalöögid. Keerleb sageli liikuma-
tuil tiivul.

Hääl meloodiline «kluk, kluk...» ja kõlav «klijaa».

Nähakse mets-rabade loodusmaastikus.

Kahjulik, kuid haruldane. Eesti NSV-s mitte üle 5 haude-
paari.

L o o d u s m ä l e s t u s m ä r k . Väärrib kogu aasta vältel
jahiorganisatsioonide kollektiivset kaitset.

Merikotkas Орлан белохвост *Haliaeetus albicilla* (tabel IV,
joon. 2). Paigalind. Eesti NSV suurim kulliline (tiib 59—70 cm).
Tumepruun, pea ja kael kahkjaspruunid. Vanalinnu saba valge,
nokk helekollane. Noored üleni tumepruunid.

Lennupilt: väga massiivsed laiad tiivad, lühike saba. Kael ja saba hoitakse lennus keha pikiteljest allapoole. Lend sarnane kaljukotkale, kuid kohmakam.

Hääl kare «krau», venitatud «bjääk, bjääk» või jõuline «mhäkk-mhäkk-mhäkk...» rida. Häälitseb harva.

Pesitseb metsades. Saagijahil suurtel veekogudel, mere-rannikul või avamaastikus.

Kahjulik. Sama haruldane nagu eelminegi. Eesti NSV-s 7—8 haudepaari. Loodusmälestusmärk. Väärib kogu aasta vältel jahioorganisatsioonide kollektiivset kaitset.

Väike-konnakotkas Малый подорлик *Aquila pomarina*.

Suur-konnakotkas Большой подорлик *Aquila clanga* (tabel V, joon. 1). Rändlinnud, hane suurused (tiib väike-konnakotkal 46—50 cm, suur-konnakotkal 50—55 cm), ♀♀ tunduvalt suuremad kui ♂♂. Mõlemad liigid tumepruuni sulestikuga, veidi heledama pea ja kaelaga. Väike-konnakotkas on veidi heledam, pارانipuala pruun, suur-konnakotkal valge või valgelaignuline. Jookse mõlemal liigil sulgedega kaetud.

Lennupilt: saledad, kuid küllalt laiad tiivad, eraldatava tiivanukiga. Saba keskmise pikkusega, lennus veidi lehvikjalt laiutatud. Keerlevad sageli liikumatuil tiivul.

Hääl mõlemal liigil sarnane, järsk hele «kjeff, kjeff».

Metsades, metsalagendikel, niitudel ja soodes.

Ei ole kahjulikud. Kaunis haruldased. Toituvad peamiselt konnadest ja teistest maapinnal elunevaist aeglasematest loomadest. Toitu püüavad maapinnal kõndides. Mitte hävitada!

Madukotkas Змееяд *Circaetus gallicus*. Rändlind. Suur lind (tiib 51—56 cm) jämeda pea ja suurte silmadega. Alapool valkjas, pruuni hõreda tähnitusega, ülapool hallpruun. Pea ja kael mõnedel isenditel ookerjad.

Lennupilt: pikad ja saledad tiivad väga heleda, peaaegu valge alapoolega. Keskmise pikkusega kaunis lai saba 3 tumeda vöödiga. Keerleb sageli, ei raple. Lennupilt meenutab osalt loorkulli.

Hääl on «hi-i, hi-i...» Pesa juures kuuldu tihti valju näugumist.

Väga kasulik ja haruldane kulliline. Toitub nii mürgistest kui mürgita madudest, konnadest ja sisalikest. Loodusmälestusmärk. Väärrib kogu aasta vältel jahiorganisatsioonide kollektiivset kaitset.

Kalakotkas Скопа *Pandion haliaëtus* (tabel V, joon. 2). Rändlind. Hane suurune (tiib 48—53 cm). Ülapool tume, mustjaspruun. Alapool valge, nõrgalt tumedama pugualaga. Püstihoitav suletutt kuklas on valge.

Lennupilt: väga pikad ja saledad tiivad nurkjalt painutatud, alt valged, tumedama kirjaga. Tiivanuki kohal tume laik. Keskmise pikkusega laiavõitu saba on vööditatud. Väga osav lendaja. Rableb tihti veekogu kohal. Saaki haarates tõukub vette.

Hääl hele «kjük, kjük». Pesitseb metsades. Saagijahil ainult veekogudel.

Kahjulik, kuid haruldane. Toitub kaladest. Eesti NSV-s umbes 15 haudepaari.

Loodusmälestusmärk. Väärrib kogu aasta vältel jahiorganisatsioonide kollektiivset kaitset.

Kakulised (öökullid)

Kahjulikkudest kakulistest tulevad kõne alla ainult lumekakk, kassikakk ja uralikakk. Kodukakk, keda ka kahjulikkude hulka arvestatakse, on kahjulik ainult sesooniliselt (poegade toitmise ajal ja sedagi mitte alati). Kui aga arvestada tema kasulikkust ülejäänud aastaaegadel, on ta üldiselt kasulik.

Lumekakk Белая сова *Nyctea scandiaca*. Talikülaline. Hane suurune lind, kakkudele omase kehaehitusega. Pea ümargune, silmad suured, ettepoole vaatavad. ♂ sulestiku üldvärvuseks on valge (harva kirjatud), ♀ ja noortel tumedate tähnidega kirjatud. Jalad küünisteni sulgedega kaetud.

Lendab hästi, hääletult. Liuglend vaheldub sõudlennuga. Teotseb päeval.

Hääl kare, madal, harva kuulda. Tegutseb avamaastikul, mererannikul, soodes ja rabades. Metsi põlgab. Istub sageli kivi-del, maapinnakühmuldel või kidurail rabamändidel.

Kahjulik. Viibib meil novembrist märtsini ja on haruldane. Seetõttu kahju piirdub liigi massilise esinemise aastatega. Hävitamine lubatud.

Lumekaku kui haruldase talikülalise tabamisest oleks soovitatav teatada Eesti NSV Teaduste Akadeemia Zooloogia ja Botaanika Instituudile Tartu, Aia tn. 21.

Kassikakk Филин *Bubo bubo*. Paigalind. Sama suur kui eelmine. Sulestik peamiselt roostekollane, tihedalt kaetud suurte tumedate triipudega ja tähnidega, millest kogu linnul mustapruunikirju värvus. Peas tugevad sulgkõrvad.

Lend hääletu, veidi kohmakas. Sõudlend vahelduv liuglennuga.

Hääl venitatud õõnes «uhuu» või «uuhh-uuhh» on kaugele kuulda. Harva kuuldu ka lühikesi heledaid häämitsusi ning teisi kombinatsioone.

Teotseb okasmetsades. Eriti armastab rabaäärseid hõreda- võitu männikuid. Päeval peitub tihnikuis, öösel saagijahil.

Kahjulik. Küllalt haruldane lind. Tema hävitamisest tuleks hoiduda pesitsusajal, s. o. 1. aprillist kuni 1. septembrini. Hävitada võiks aga hilissügisel, kui põhjapoolsed isendid meilt läbi rändavad.

Eesti NSV kahjulikkude kakuliste hulka kuulub ka **uraalikakk** Уральская неясыть *Strix uralensis*. See varesest suurem lind on värvuselt helehall, tumeda triibatusega. Silmi ümbritsev jääksulgede pärg on hästi arenenud, ilma kirjjata. Silmatorkavalt pikk saba. Silmad võrdlemisi väikesed. Sulgkõrvad puuduvad.

Teotseb osalt ka päeval. Suurte segametsamassiivide elanik. Teotseb vanadel raiendikel ja tuulemurduidel.

Haruldase linnuna tuleb uraalikakk võtta täieliku kaitse alla.

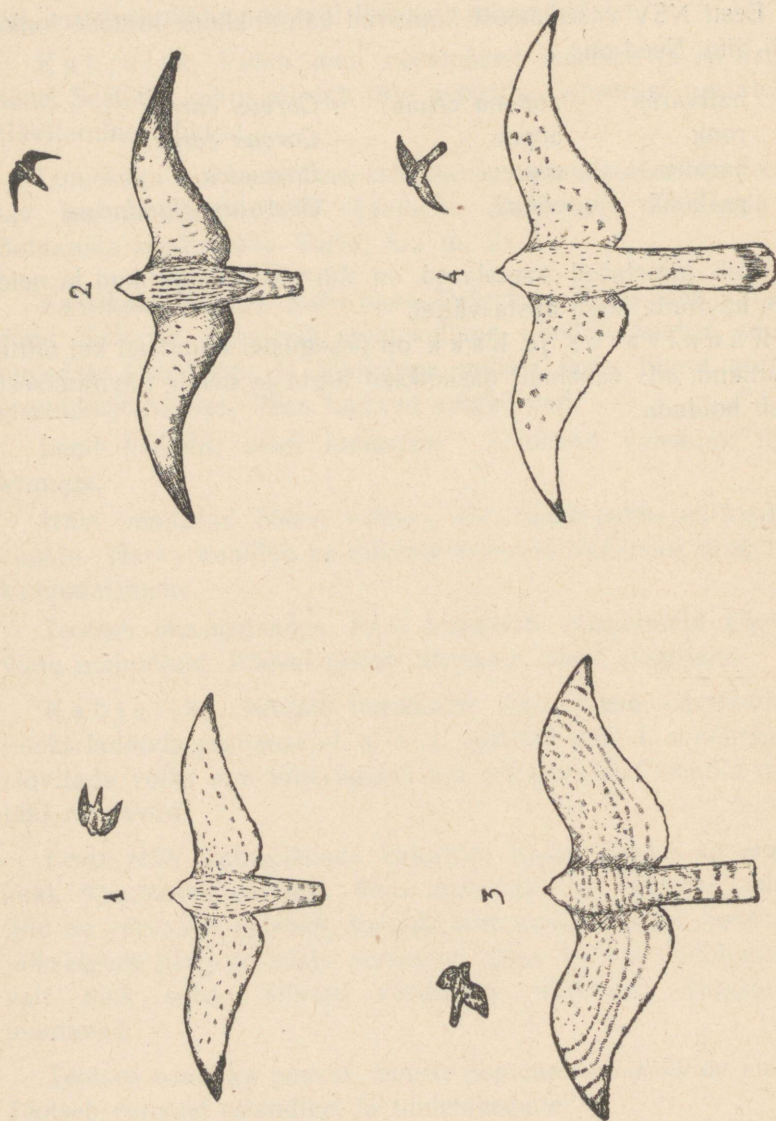
Vareslased

Eesti NSV vareslastest kuuluvad kahjulikkude lindude hulka neli liiki. Need on:

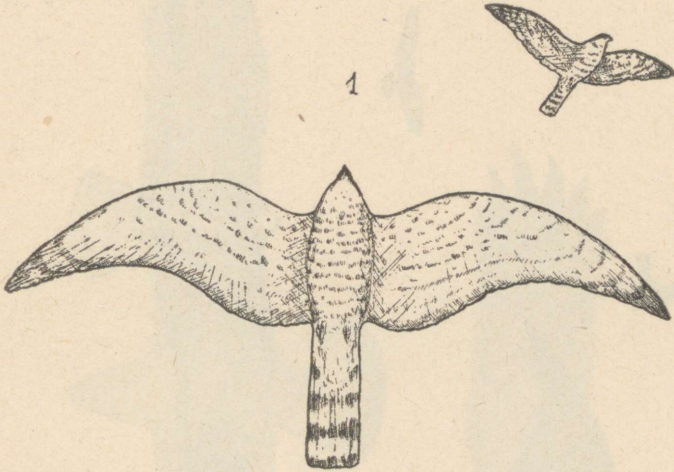
hallvares	— ворона серая	— <i>Corvus cornix</i>
ronk	— ворон	— <i>Corvus corax</i>
harakas	— сойка	— <i>Pica pica</i>
pasknäär	— сойка	— <i>Garrulus glandarius</i>

Kõik nimetatud vareslased on äärmiselt kahjulikud ja neid võib hävitada kogu aasta vältel.

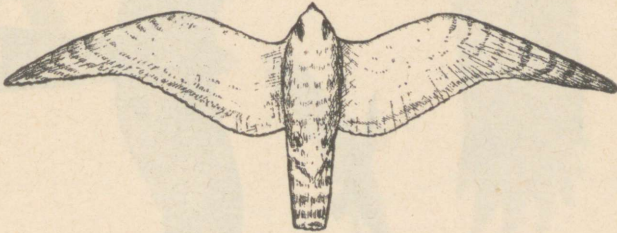
K ü n n i v a r e s ja h a k k on praegustel andmetel kui mitte kasulikud, siis vähemalt ükskõiksed liigid ja nende hävitamisest tuleb hoiduda.

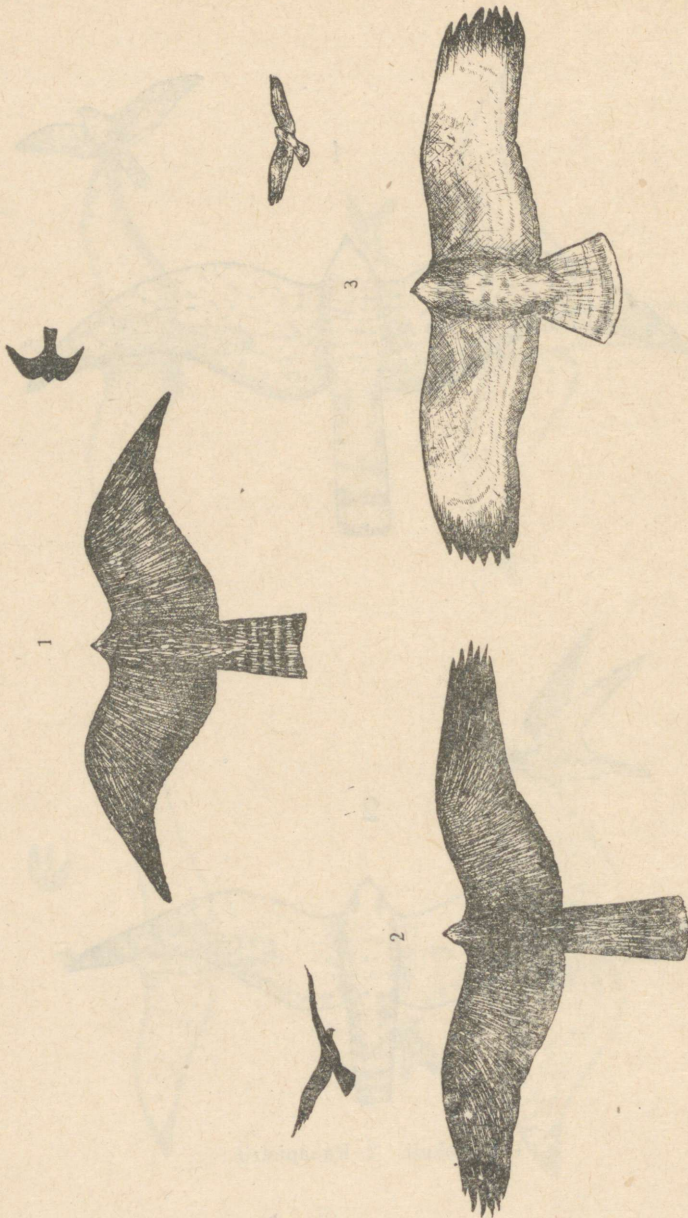
1. Väikepistrik. 2. Lööpistik. 3. Raudkull. 4. Tuuletallaja.

2

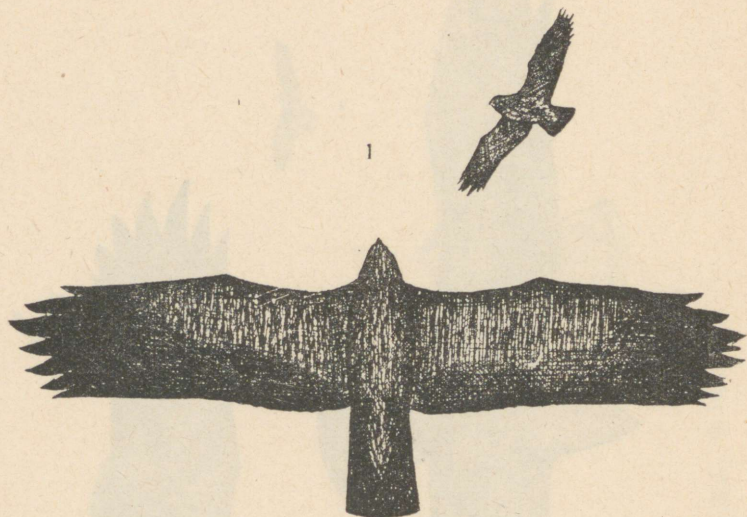
1. Kanakull. 2. Rabapistrik.

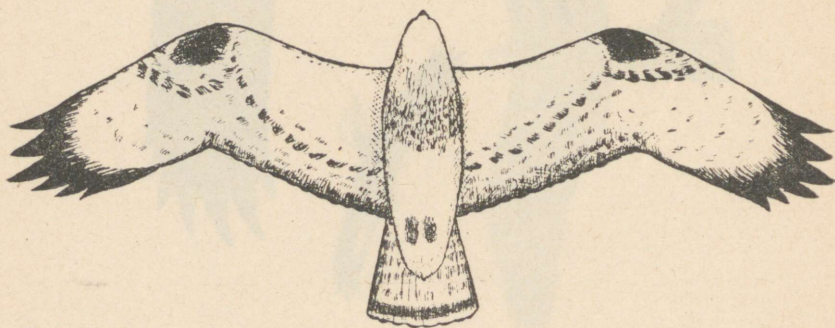
1. Must-harksaba. 2. Roo-loorkull. 3. Hiireviu.

1. Kajukotkas. 2. Merikotkas.

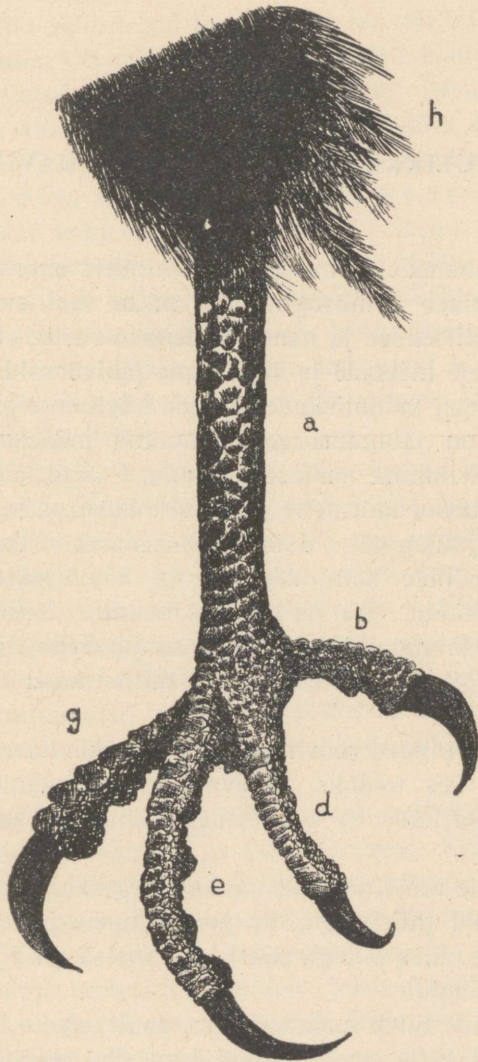

2

Tabel kulliliste ja kakuliste jalgade määramiseks

Varvastel tugevad küünised	Jookse täielikult sulgedega kaetud, ka tagaküljel	Varbad kuni küünteni sulgedega kaetud	Sulgkate puhasvalge, väga tihe, peaaegu viltjas, ulatub isegi varvaste alapoolle	Sulgkate jooksmel tume- või helehall, vööditatud	Sulgkate jooksmel roostekollane, tumedate triipude ja tähnidega	Jookse enam kui 70 mm pikk	Sulgkate ei ole puhasvalge (kollakashall, roostevärvi) üldiselt vähem tihe	Jookse 40 mm või pikem	Tagavarvas ainult 1/4 jooksmepikkune	Jookse pikem kui 50 mm	Jookse pikus alla 50 mm	Sisevarvas keskvarba pikkune	Sisevarvas keskvarbast lühem	Lumekakk																																								
															Jookse lühem kui 70 mm	Tagavarvas pikem kui 1/4 jookset	Jookse 25—30 mm pikk	Keskvarvas pikem kui jookse	Kõrukakk																																			
																				Jookse lühem kui 40 mm	Jookse 15 mm pikkune	Keskvarvas jooksmepikkune	Vöötakk	Karvasjalg-kakk																														
																									Varbad sulgedeta	Tagavara-küünis 40 mm või pikem	Tagavara-küünis lühem kui 40 mm	Värbkakk	Kaljukotkas																									
																														Jookse kuni varvasteni sulgedega kaetud, aga tagaküljel katmata	Tagavara-küünis 40 mm või pikem	Tagavara-küünis lühem kui 40 mm	Suur- ja väikekonnakotkas	Karvasjalg-viu																				
																																			Välisvarvas on pöörduv (pöördvarvas)	Jookse 2 × nii pikk kui keskvarvas	Jookse 80—70 mm pikk	Välisvarva küünis ligikaudu 2 mm lühem kui sisevarbal	Kalakotkas															
																																								Jookse pikem kui keskvarvas	Jookse 60—70 mm pikk	Välisvarva küünis 5—7 mm lühem kui sisevarbal	Roo-loorkull	Soo-loorkull										
																																													Jookse esiküljel ristkülikukujulised sarvplaadid	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Välja- ja kõrve-loorkull					
																																																		Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Hiireviu	Punane- ja mustharksaba
Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Madukotkas	Merikotkas																																																		
					Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Herilasviu	Lööpistrik																																													
										Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Väikepistrik	Tuuletallaja																																								
															Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Punajalg-pistrik	Rabapistrik																																			
																				Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Herilasviu	Lööpistrik																														
																									Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Väikepistrik	Tuuletallaja																									
																														Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Punajalg-pistrik	Rabapistrik																				
																																			Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Herilasviu	Lööpistrik															
																																								Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Väikepistrik	Tuuletallaja										
																																													Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Punajalg-pistrik	Rabapistrik					
Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Herilasviu	Lööpistrik																																																		
					Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Väikepistrik	Tuuletallaja																																													
										Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Punajalg-pistrik	Rabapistrik																																								
															Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Herilasviu	Lööpistrik																																			
																				Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Väikepistrik	Tuuletallaja																														
																									Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Punajalg-pistrik	Rabapistrik																									
																														Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Herilasviu	Lööpistrik																				
																																			Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Väikepistrik	Tuuletallaja															
																																								Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Punajalg-pistrik	Rabapistrik										
																																													Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Herilasviu	Lööpistrik					
Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Väikepistrik	Tuuletallaja																																																		
					Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Punajalg-pistrik	Rabapistrik																																													
										Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Herilasviu	Lööpistrik																																								
															Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Väikepistrik	Tuuletallaja																																			
																				Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Punajalg-pistrik	Rabapistrik																														
																									Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Herilasviu	Lööpistrik																									
																														Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Väikepistrik	Tuuletallaja																				
																																			Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Punajalg-pistrik	Rabapistrik															
																																								Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Herilasviu	Lööpistrik										
																																													Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Väikepistrik	Tuuletallaja					
Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Punajalg-pistrik	Rabapistrik																																																		
					Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Herilasviu	Lööpistrik																																													
										Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Väikepistrik	Tuuletallaja																																								
															Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Punajalg-pistrik	Rabapistrik																																			
																				Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Herilasviu	Lööpistrik																														
																									Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Väikepistrik	Tuuletallaja																									
																														Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Punajalg-pistrik	Rabapistrik																				
																																			Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Herilasviu	Lööpistrik															
																																								Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Väikepistrik	Tuuletallaja										
																																													Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Punajalg-pistrik	Rabapistrik					
Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Jooksmepikkus	Herilasviu	Lööpistrik																																																		
					Jooksmepikkus																																																	

Roo-loorkulli jalg.

a — jookse, *b* — tagavarvas, *d* — välisvarvas, *e* — keskvarvas,
g — sisevarvas, *h* — «püksid».

II. KAHJULIKKUDE RÖÖVLINDUDE HÄVITAMISE VAJADUSEST

Teadliku jahimehe eesmärgiks ei ole mitte ainult ulukite kütmine. Ta tunneb samasugust, kui mitte veel suuremat huvi nende eest hoolitsemise ja nende kaitsmise vastu, et säilitada ja suurendada meie metsade ja veekogude jahivarusid. Suure töö sel alal saab teha kahjulikkude lindude hävitamisega. Seda silmas pidades on jahindusorganisatsioonid määranud küttidele röövlindude hävitamise aastased normid. Paljud kütid piirduvad sellega, et täidavad küll neile pandud kohustuse, kuid ei süvene küsimusse põhjalikumalt. Esineb juhuseid, et ei osata eraldada kasulikke röövlindude kahjulikkudest ja hävitatakse kõik ettesattuvad röövlinnud. See on suur väärsamm. Selliselt toimides võib tekitada jahimajandusele ainult kahju. Sellepärast on vajalik lühidalt selgitada, millist kahju ja millist kasu toovad röövlinnud.

Kahjulikud on need röövlinnud: 1) kes hävitavad teiste lindude pesi, 2) kes toiduks püüavad lennuvõimetuid linnupoegi või täiskasvanud linde, 3) kelle saagiks langevad kasulikud imetajad ja kalad.

Enamik meie röövlindudest hävitab aga kahjurputukaid, kahjulikke imetajaid (hiiri, vesirotte jne.), raipeid ja teisi mädanevaid jäänuseid, tuues sellega suurt kasu metsa- ja põllumajandusele ning tervishoiule.

Osa röövlindude tuleb mahutada nn. neutraalsete liikide hulka. Need on liigid, kelle poolt toodud kasu ja tekitatud kahju on tasakaalus. Selliseid röövlindude hävitada pole mingit põhjust.

Eri rühma moodustavad suured kotkad. Need on küll kahjulikud, kuid selle eest väga haruldased ja ilustavad oma võimsa

lennupildiga meie loodust. Nende hävitamine oleks täiesti lubamatu.

Alati ei aita sellest, kui teatakse, et see või teine röövlind on üldiselt kahjulik. On juhuseid, kus tavaliselt kahjulikuna tuntud liik teatavas olukorras toob kahju asemel kasu. Eriti kuuluvad siia nn. «toiduspetsialistid», s. t. kahjuliku röövlinnu need isendid, kes on harjunud püüdma teatavaid kindlaid liike. Illustreerime seda mõne näitega. On teada, et k a s s i k a k k u tuleb pidada üldiselt kahjulikuks röövlinnuks. Kuna aga kassikakul esineb toidule spetsialiseerumine, siis on teada mitmed juhud, kus liik toitub ainult kahjulikest loomadest. Näiteks Elva rajoonis Vellaveres pesitsev kassikakkude paar toitub peaaegu ainult hallvarestest, hävitades oma pesapaiga ümbrusest kõik sinna ilmuvad isendid. Paide rajoonis Laimetsal pesitseva kassikaku paari peamiseks toiduks olid vesirotid.

Vastupidi, k o d u k a k k, keda tuleb arvata kasulikkude lindude hulka, võib teatavatel perioodidel olla ka kahjulik. See lind on kahjulik nimelt haudeperioodil, mil ta püüab värblinnulisi oma poegadele toiduks. See juhtub siis, kui kodukaku pesitsusrajoonis on suurel arvul elutsemas värblinnulisi. Muul ajal on tema peamiseks toiduks aga põllu- ja metsamajandusele kahjulikud närilised — mitmesugused hiired. Läti NSV-s viiakse kodukakku mitmetesse metsakultuuridesse, et teostada tõrjet metsakahjurite vastu. Seal peetakse seda liiki valdavalt kasulikuks.

Esineb ka juhuseid, kus üks või teine röövlinnuliik on oma elupaiga ühes osas kahjulik ja teises kasulik. Selline on näiteks r a b a p i s t r i k. Üldiselt on ta jahimajandusele kahjulik, kuna tema saagiks langevad igasugused linnud kuldnokast kuni sini-kaelpardini. Samal ajal on rabapistrik heaks kaitseks kõigile tema pesapaiga ümbruse lindudele teiste kulliliste rünnakute vastu, kuna ta aga ise oma pesapaiga ümbruses tavaliselt saaki ei murra. Tihti on selle linnu toiduhankepaigad kuni 20 km kaugusel pesapaigast. Muidugi ei ole rabapistriku poolt toodav kasu võrdne tema poolt tehtud kahjuga. Et aga Eesti NSV-s rabapistrik on pesitsusajal väga vähearvuline, ei ole tema poolt teki-

tatav kahju kuigi suur. Rabapistriku arv tõuseb palju põhjapoolsete isendite läbirände ajal ja siis tuleb rabapistriku vastu võitlust pidada.

Sellised arvukalt esinevad liigid, nagu seda on k a n a k u l l ja r a u d k u l l, on aga väga kahjulikud kogu aasta läbi ja sellepärast on tingimata vajalik pidevalt võidelda nende ülemäärase paljunemise vastu.

Suurt kahju tekitavad röövlinnud veel kasulike linnuliikide munakurnade ja noorte poegade hävitamisega. Siia kuuluvad eriti vareslased (hallvares, ronk, harakas ja pasknäär) kuid ka mitmed kullilised (raudkull, kanakull, roo- ja osalt välja-loorkull).

III. KAHJULIKKUDE RÖÖVLINDUDE HÄVITAMISE VIISID

Kahjulikkude röövlindude hävitamisest tulirelvaga.

Meil on levinumaks röövlindude hävitamise viisiks nende tapmine tulirelvaga. Tihti aga ei osata ka selle hävitamisviisi juures kõiki võimalusi kasutada. Vareslasi lastakse prüghunnikuilt, raipeilt jne. Kullilisi aga tabatakse ainult puht juhulikult — kui kull «peale lendab». On ilmne, et sellise juhusliku meetodiga ei saavutata kuigi suuri tulemusi. Seepärast ei ole ülearune peatuda mõningate viiside juures kulliliste «ligimeelitamiseks».

Üks enam tagajärgi andev võte on jaht «peibutuslinnuga». Osav kütt võib edukalt tarvitada elavat kana. Kana tuleb kuhugi asula läheduses asuvale metsaäärsele legendikule sõõma panna ja ise laskekaugusel varjatult varitseda. Koht tuleb valida selline, kus kullilisi tihti liigub. Et kana ühel kohal püsiks, on soovitatav lõigata ära ta tiibade hoosulgede tipud ja ala, kus kana liigub, piirata ca 1 m—1,5 m kõrguse võrkaiaga. Loomulikult peab kütt olema väga osav ja tabama kulli tema saagile sööstmise hetkel, enne kana tabamist.

Väga edukas ja kõige rohkem levinenud on topise kasutamine «peibutuslinnuna». On teada, et kullilised ja eriti kõik vareslased ei salli kakke (öökulle). Nähes kuskil kakku, hakkavad nad seda elavalt ründama.

Kuna aga nii kullilised kui ka vareslased on väga taiplikud linnud, on neid petta üsna raske. Seepärast ei ole soovitatav kasutada liikumatut topist. Istuv kakk on enam-vähem liikumatu, pöörates ainult oma pead. Seepärast tuleb «peibutuslinnule» valmistada liikuv pea, milline ülesanne ei ole eriti keeruline.

Kui on olemas vastav topis, tuleb see metsavahelise legendiku äärele või metsasihtide avaramale ristumiskohale nähtavale postile kinnitada. Parimaks kohaks on raiendikkude servaalad. Kütt jääb varjatult laskekaugusse ja valib oma peidukoha selliselt, et tal on võimalik juba eemalt näha lähenevat kullilist või varest.

Ei tohi aga «peibutuslindu» asetada avara legendiku keskele. Kuna kakud päeval harilikult kunagi taolisel kohal ei peatu, tekib koha selline valik kahtlust ka kullilistes ja vareslastes. «Peibutuslinnuna» kasutatakse ka pesapojast üleskasvatatud elusaid kakke, kes on muutunud küllalt taltsaks. Selline lind tuleb aga ikkagi siduda lühikese nõõri abil puu või posti külge, millele ta asetatakse, et takistada ta äralendamist või peitupigemist.

Eriti häid tagajärgi annavad sellised «peibutusjahid» kevadise ja sügise kullide rändamise ajal.

Kahjulike lindude hävitamisel ei tohi unustada ka nende munakurnade hävitamist. Kui leitakse kahjuliku linnu pesa, siis jäetagu see esialgu puutumata. On kasulik valvata hästi peidetult pesa läheduses ja lasta siis pesale ilmuvat vanalindu. Kuna esineb juhuseid, et emalinnu hukkudes hakkab poegade eest hoolitsema isalind, siis tuleks peale ühe vanalinnu tabamist oodata ka teise linnu ilmumist. Soovitav on seda teha mõnel järgmisel päeval. Alles siis tuleb hävitada munakurn või noored lennuvõimetus pojad.

Vareslaste püüdmisest püünistega.

Kuna kahjulike lindude hävitamine tulirelvaga on küllalt kulukas ja ei anna ka alati soovitud tulemusi, on palju hõlpsam kasutada nende tabamiseks mitmesuguseid püüniseid. Eriti tagajärjekas on kulliliste püüdmine raudadega ja kullikorvidega. Kuid ka vareslaste tabamiseks saab kasutada mitmesuguseid püüniseid.

Üsna edukalt saab kasutada kombineeritud taldrikraudu (tabel VIII, joon. 1). Selle püünise peamiseks erinevuseks imetajate püügiks kasutatavaist raudadest on kergem ehitus. Raudade püüniskaared on valmistatud ümarrauast 5—7 mm. Ved-

runa on parem kasutada mitte lehtvedru, vaid kaht spiraalvedru, paigutatuna varva ümber, milline ühendab püüniskaari. Mõlemad vedrud pingutavad sama püüniskaarti ja nimelt seda, mis jääb lukustussüsteemi. Lukustus ja päästemehhanism sarnaneb harilikele taldrikraudadele. Taldrik sööda asetamiseks peab olema võrdlemisi väike. Püüniskaarte läbimõõt on kõige sobivam 20—25 cm vahel. Söödana võib kasutada mitmesuguseid toidujätteid kui ka värsket liha. Raudade ülesseadmise kohtadeks on sobivad prügi- ja jäätmehunnikud, millel sageli nähakse vareslasi. Ka põldudele veetud laudasõnniku kuhilad meelitavad neid ligi.

Üheks püügiviisiks on vareslaste püük nn. «varesemõrraga». See püünis (tabel VII, joon. 1) kujutab endast piklikku nelinurgelist võrguga kaetud puuri, mille pealmsel, sisselangeval küljel on põhjas avaused, kust kaudu vareslased küll mõrda saavad minna, aga välja lennata ei oska. Häid tagajärgi annab «varesemõrraga» püük just talvel, kui vareslased toidust puudust tunnevad. Sel ajal külastavad nad suurtes salkades kindlaks kujunenud toitepaiku — linnaäärseid prüghunnikuid jne. Just sellised kohad ongi sobivateks «mõrraga» püügi kohtadeks.

«Varesemõrd» on valmistatud 2" × 4" või 1" × 4" lattidest, kaetud võrguga, milleks edukalt võib kasutada harilikku kanaaia võrku. Võrgu aukude suurimaks läbimõõduks võib olla 5 cm. Sisselennu augud on valmistatud 2,5 × 2,5 cm lattidest. Aukude läbimõõduks on: a) otsmised 5 auku kummalgi mõrra otsal 7,5 × 20—23 cm, b) kõik keskmised augud aga 20—23 × 20—23 cm. Mõrra pikkus on 3,9—4 m, laius ja kõrgus 2—2,5 m. Soovi korral võib mõrda valmistada veel suuremates mõõtudes. Väiksemamõõdulise mõrraga püük ei anna tulemusi. Püünises olevate lindude väljavõtmiseks tuleb valmistada üks mõrra külmississe ossa, mille kaudu püünisesse pääseb.

Sööt vareslaste püünisesse meelitamiseks asetatakse lihtsalt mõrra põhjale sisselennu aukude alla ja selliselt, et seda väljastpoolt kätte ei saada. On vajalik hoolitseda ka selle eest, et püünise ümbruses ei leiduks kättesaadavat toitu. See tagab suurema

hulga lindude mõrdalennu. Söödaks kasutada raipeid ja toidujäätmeid.

Eeltoodud püügimeetodid oleksid peaaegu ainukesed vareslaste tabamiseks, ilma tulirelvata. Võib ju katsetada ka mitmesuguste silmuste ülesseadmise, mis aga kuigi häid tagajärgi ei anna.

Kulliliste püüdmisest püünistega.

Palju tagajärjekam kütimisest on kulliliste püüdmine püünistega. Kulliliste püüniseid on väga mitmesuguseid. Alljärgnevalt avaldatakse neist kõige praktilisemad ja kõige enam tagajärgi andvamad püünistüübid.

Üldiselt jaotatakse kulliliste püünised kahte suurde gruppi: a) kullirauad ja b) kullikorvid.

Esimeste printsiibiks on kulli püünisesse jäämine jalgadega (mispärast see tihti vigastab lindu), teine püüab kulli vigastamatult puuri.

Kullirauad

Kullirauad on oma ehituselt lihtsamad ja leiavad seetõttu ka enam kasutamist. Nad kujutavad endast imetajate püügiks kasutatavaid harilikke taldrikraudu vastavate täiendustega (tabelid nr. VIII, IX ja X). Kõikidel kulliraudadel on nõutav, et püüniskaared oleksid igal juhul kummiga kaetud või takuga tugevasti polsterdatud ja nahaga kaetud. Ilma polstrita raudade kasutamine kulliliste püügiks on ebajahimehelik ja võrdne «raipetegemisega»

Kuna kullirauad peavad olema varustatud küllalt tugeva vedruga, tekib nende kasutamisel alati hädahoht, et linnu jooksmevõi sääreluud purustatakse ja lind pääseb püünisest, jättes sinna oma jala või jalad. Tugev polsterdus aga hoiab ära selle hädahoju. Ka ei tohi kasutada liiga tugevat vedru, mis vaatamata püüniskaarte polsterdusele võib lindu vigastada. Linnu vigastamatult tabamise tähtsus seisab selles, et kui püünisesse satub kasulik kulliliik, oleks võimalik teda vabadusse tagasi lasta.

Kõige lihtsamateks kulliraudadeks oleks harilikud, polsterdatud taldrikraud, kus «taldrik» on asendatud võrguga (tabel IX, joon. 1), millele asetatakse sööt. Taldriku asemel võib olla ka puuklots (tabel VIII, joon. 2). Viimasele püünistüübile ei asetata sööta. Selline püünis tabab linnu, kui ta peatumiseks laskub puuklotsile. Mõlemad eeltoodud püünised aga ei anna kuigi häid tulemusi.

Vee ääres elunevate kahjulike kulliliste (roo-loorkulli) püüdmiseks on sobivad püünised antud tabel IX, joon. 2 ja tabel X, joon. 1.

Esimene neist kujutab kas korkalusele või kuivale kergele puualusele kinnitatud kulliraudu. Söödaks on kas surnud kala, linnumuna, lind või väiksem imetaja, mis on asetatud võrgule. Ujuvpüünis ankurdatakse ketiga veekogu kaldale või põhja. Alus tuleb valida vastavalt raudade raskusele nii, et püünisest veepinnale ulatuks võimalikult vähe (peamiselt ainult «taldrik» söödaga). Seepärast on ka nende raudade «taldrik» veidi kõrgemal laialipingutatud püüniskaarte täsapinnast.

Parem on aga kasutada teist viisi (tabel X, joon. 1). Selline kulliraud asetatakse veekogu põhja löödud puuposti otsa. Silmas tuleb pidada, et veepinnale ulatuks ainult ogadega varustatud hark, mille otsa sööt kinnitatakse. Ka võib kasutada selle püünise juures kahepoolset vedru, mis tagab püüniskaarte ühtlasema kinnilöögi.

Kuna see püünis jääb vee alla, jättes nähtavale ainult sööda (surnud kala), annab ta ka häid püügitulmusi. Söödakala peab võimalikult suurem olema. Väikese kala puhul võivad püünisesse sattuda kajakad. Kuna püünis jääb veepinna alla, peab olema ettevaatlik selle püünise vinnastamisel.

Muudes maastikes esinevate kahjulikkude kulliliste püüdmiseks on kõige sobivam valmistada korv (tabel X, joon. 2), kuhu asetatakse elus tuvi või mõni teine tuvisuurune lind. Korv võib külgmiselt kaetud olla tihedama, pealtpoolt aga võimalikult hõreda ja peenetraadilise võrguga (sobiv kanaaia võrk). Selle puuri peale asetatakse siis kinnitatult kulliraud. «Taldrik» asen-

dub siin ümarrauast ristikesega. Kui kulliline tungib «peibutuslinnu» kallale, puudutab ta ristikest, sõtkudes rauad kinni.

Selline püünis asetatakse kas lihtsalt maapinnale, mõnele postile, noore kuuse või männi otsa. Selleks tuleb kuuse latv maha lõigata ja sinna tüve peale puur asetada.

Kullikorvid

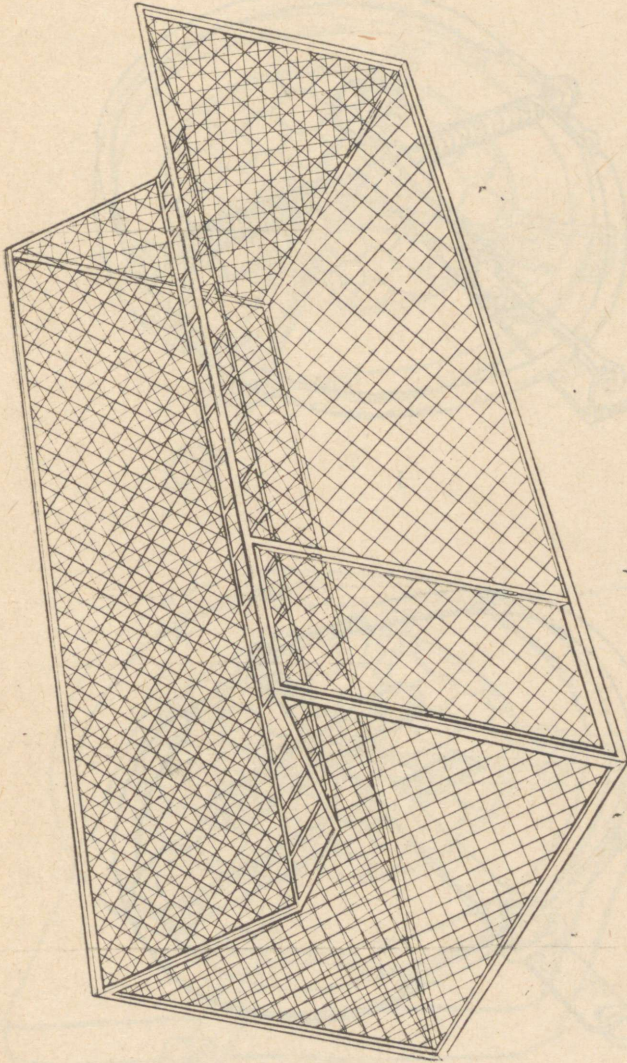
Kõige paremaks kahjulikkude kulliliste püüniseks on kahtlemata Kabala metskonnas konstrueeritud kullikorv (tabel XI). Kuna aga sellise püünise soetamine individuaalselt läheb küllalt kulukaks, tuleb seda väga soovitada jahikollektiividele ja kõigile jahindusorganisatsioonidele, samuti metsamajanduse asutistele.

Kuna sellise kullikorvi täpne ja üksikasjalik kirjeldus läheks liiga pikaks, piirdatakse siin ainult üldise seletusega tema töötamise printsiibist. Üksikisikutel ja asutistel, kes soovivad soetada selliseid kullikorve, tuleks pöörduda kas Türi rajooni Kabala metskonda, või Tihemetsa Metsatehnikumi (Kilingi-Nõmme rajoon) poole. Mõlemal asutisel on olemas selle püünise mudelid, kust neid ka eeskujuks võib saada.

See kullipüünis kujutab kuut ühendatud püügipuuri, mille keskel asetseb eripuur «peibutuslinnu» jaoks (soovitav kaks tuvi või noort kana). Püünise iga üksik püügipuur on varustatud uksega, mis avatult jääb samasse tasapinda püünise põhjaga. Kullilise püünisesse lennates uks sulgub, takistades kullilisel puurist väljalendu.

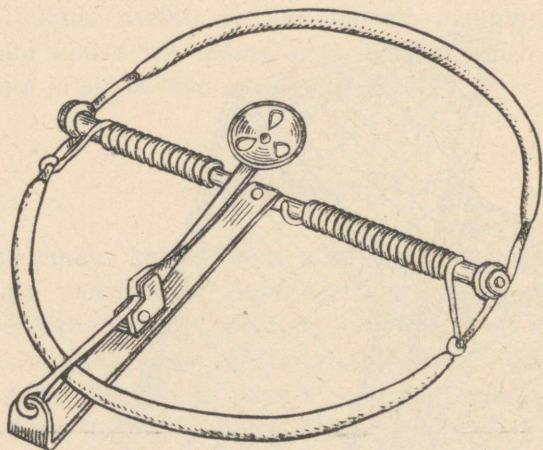
Kogu püünis on küllalt suur: läbimõõt 150 cm, kõrgus 50 cm. Püünis on varustatud laudpõrandaga ja plekk-katusega, et peibutuslinnud saju all ei kannataks. Kaalult on püünis niivõrd raske, et tema edasitoimetamine on küllalt vaevanõudev. Sellepärast tuleb enne püünise ülesseadmist välja selgitada kulliliste läbilennu kohad.

Et «peibutuslinnud» oleksid kullilisele nähtavad, tuleb püünis üles seada suuremate metsamassiivide vahel asetsevatele lagedikele või raiestikele.

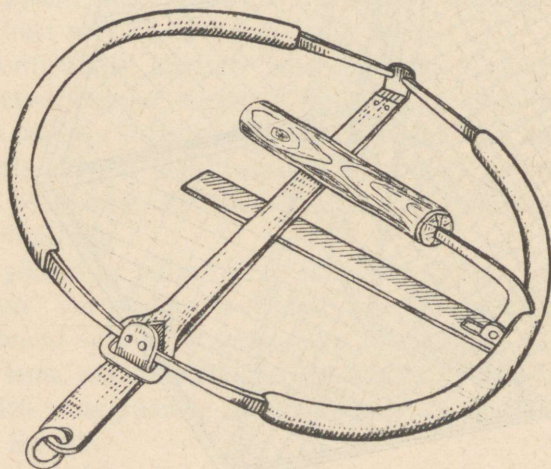

1

Varesemörd.

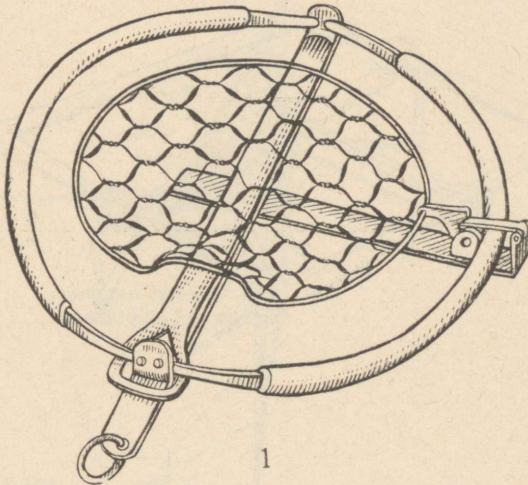

1

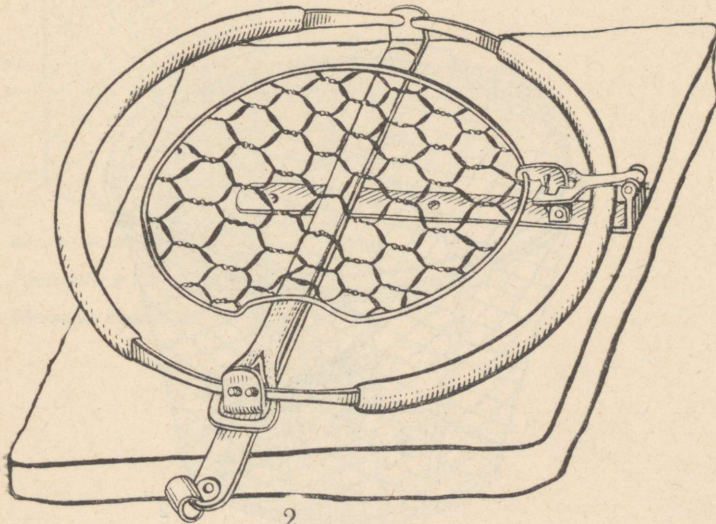

2

1. Vareseraud. 2. Kullirauud

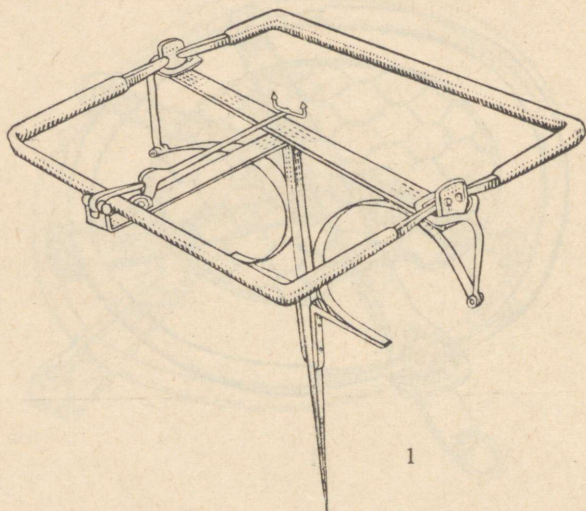

1

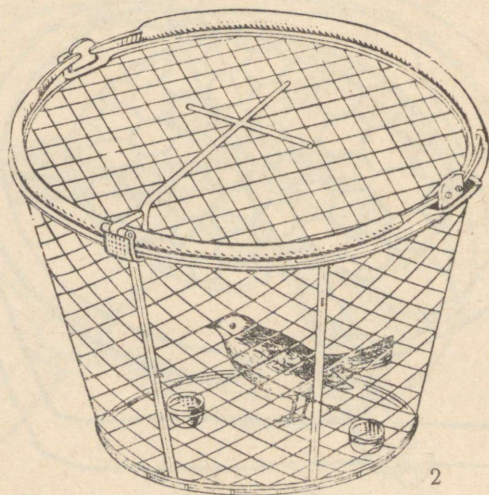

2

1. Kullirauad. 2. Ujuvad kullirauad.

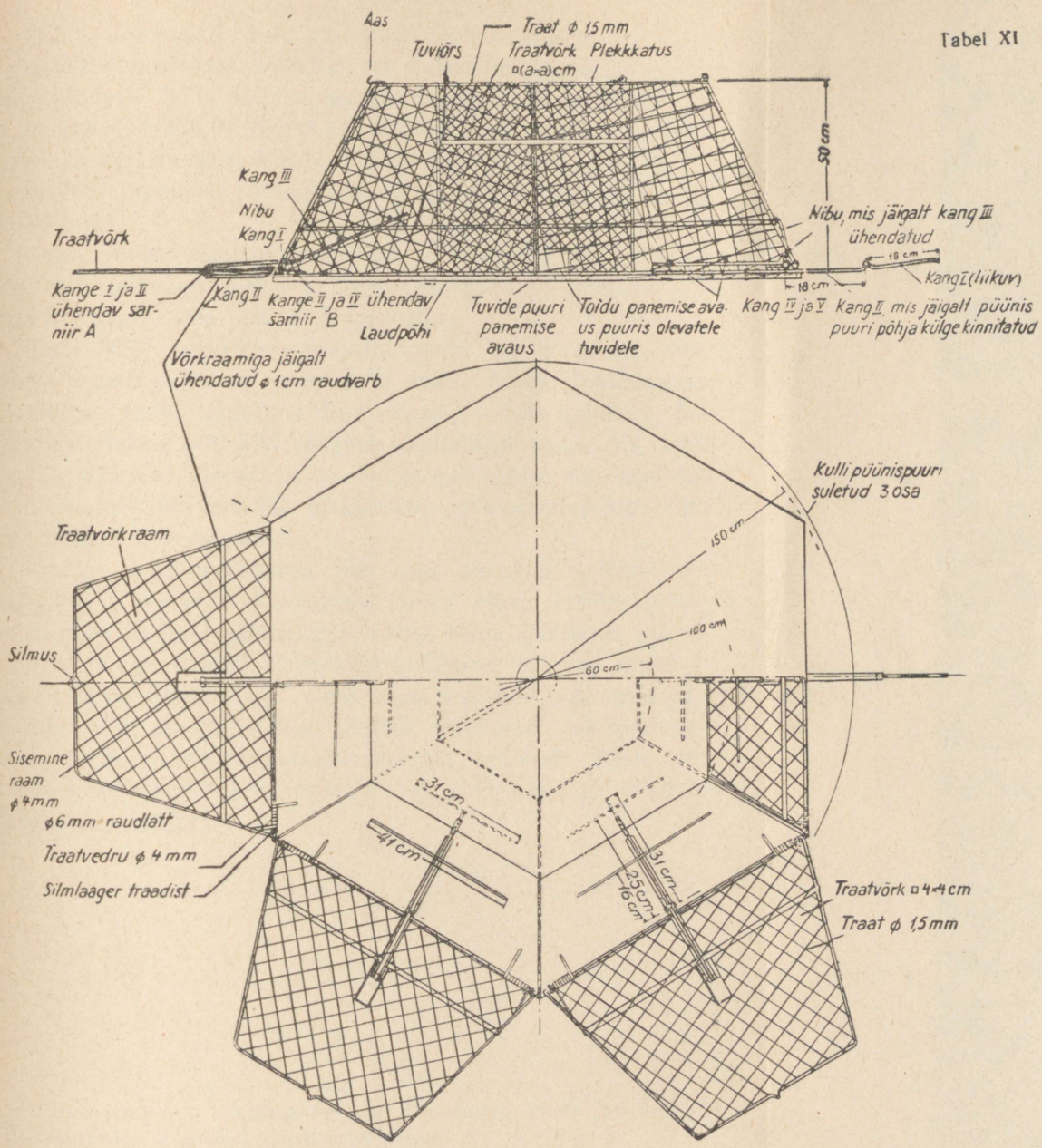
1

2

1. Vette ülesseatavad kullirauad. 2. Kullirauad püügiks elusa söödaga.

Tabel XI

Kullikorv

Püünis asetatakse 3—4 postist koosnevale alusele, 1—1,5 m kõrgusele maapinnast. Soovitav on aluspostid maskeerida värskete oksadega. Selle püünise headeks omadusteks on esiteks see, et temaga võib püüda suurel arvul kullilisi, ja teiseks, et püütud lind jääb vigastamata. Kui on püünisesse sattunud jahi-, metsa- või põllumajandusele kasulik kulliliik, tuleb see tingimata vabadesse lasta.

Kuna püünis koosneb kuuest eri püügipuurist, siis ei takista ühe kulli püünises olek veel teiste püüdmist. Sel põhjusel pole vaja liig sageli käia püünist kontrollimas.

Eesti NSV jahindusorganisatsioonidel on kavatsus sisse taluda¹ uusi jahilinnu ja imetaja liike. Nende lahtilaskmise kohtadesse peaks tingimata üles seatama selline kullikorv. Sellega kaitstakse uut liiki kohalike röövlindude vastu. Ka oleks vajalik püünise ülesseadmine neisse kohtadesse, kus kahjulike kulliliste suur arv muutub takistavaks jahimajanduslikult tähtsate loomaliikide heolule.

Praegu organiseeritakse üle kogu vabariigi territooriumi Eesti NSV Teaduste Akadeemia juures asuva Loodusuurijate Seltsi poolt lindude rõngastajate võrku. Kuna kõikidesse püünistesse, eriti aga viimati kirjeldatud kullikorvi, satuvad sageli ka kasulikud röövlinnu liigid, oleks väga tänuväär, kui need enne lahtilaskmist rõngastatakse. Asjast huvitatud jahisportlastel tuleb pöörduda informatsiooni saamiseks aadressil: Eesti NSV Teaduste Akadeemia Loodusuurijate Seltsi Ornitoloogiasektsioon, Tartus, Aia tn. 21.

¹ Sisse taluma — kohalikus looduses mitteesinevat looma- või linnuliiki ümberasustamise eesmärgil mujalt sisse tooma.

IV. JAHINDUSORGANISATSIOONIDE ÜLESANDED RÖÖVLINDUDE HÄVITAMISE KONTROLLIMISEL

On hästituntud tõsiasi, et jahindusorganisatsioonides ei osata õieti määrata küttide poolt hävitatud kulliliste jalgu. See põhjustab olukorra, et kütt saab mõnel juhul kasuliku või kaitsealuse kahjuliku röövlinnu hävitamise eest vastavad arvestuspunktid, milliseid arvestatakse kahjulikkude liikide hävitamise eest. See väärnähe tuleb viivitamatult kõrvaldada.

Esineb isegi juhuseid, et kütt, vahetades ära käo ja raudkulli, esitab käo jalad jahindusorganisatsioonile, kus need siis ka kulli jaladena vastu võetakse (eriti, kui jalad on ära lõigatud osaliselt koos «pükste» sulestikuga).

Peaaegu üldse ei pöörata meie jahindusorganisatsioonides tähelepanu kasulikkude röövlindude hävitamise süstemaatilisele takistamisele. Jahimeeste teadmisi nende lindude tundmises keegi ei kontrolli ja kui maha lastakse kasulik kulliline ja selle jalad esitatakse jahindusorganisatsioonidele, siis see oma liiget korrale ei kutsu. Midagi ei võeta ette ka sel juhul, kui on isegi teada, et jalad kuuluvad sellisele kahjulikule kullilisele, kelle kohta kehtib kaitse. Selline nähe ei erguta jahimehi röövlindude tundmaõppimisele ja annab tõuget paljude kasulikkude ja kaitsealuste kahjulikkude kulliliste mõttetule hävitamisele.

Kulliliste jalgade määramise hõlbustamiseks on esimeses peatükis esitatud määramistabel. Alljärgnevalt tuuakse näiteid tabeli kasutamise selgitamiseks.

Määramistabel on koostatud selliselt, et pidevalt esinevad paralleelselt kaks teineteisele vasturääkivat tunnust. Valides kahest tunnusest määratava kullilise jalale sobiva, juhatakse järgmise tunnuste paari juurde, kust valitakse jällegi sobiv. Nii

järk-järgult tunnuseid kontrollides jõutakse lõpuks liigi nimetuseni.

Näiteks on vaja määrata kanakulli jalg. Alati peab algama tabeli algusest. Esimene tunnus: «Varvastel tugevad küünised» — sobib. Kahest järgnevast lausest: «Jookse täielikult sulgedega kaetud, ka tagaküljel» ja paralleelselt «Jookse ainult osaliselt sulgedega kaetud» — sobib viimane. Järgnevatest kahest tunnusest: «Jookse kuni varvasteni sulgedega kaetud, aga tagaküljel katmata» ja «Jookse ei ole sulgedega kaetud» — sobiv jälle viimane. Läheme edasi: «Välisvarvas on pöörduv» või «Välisvarvas ei ole pöördvarvas» — sobib viimane. Järgneb «Jookse pikem kui keskvarvas» või «Jookse lühem kui keskvarvas» — sobib esimene. Järgmine tunnustepaar: «Jookse $2 \times$ nii pikk kui keskvarvas» või «Jookse lühem kui $2 \times$ keskvarba pikkus» — sobib viimane. Siit järgneb: «Jooksme esiküljel ristkülikukujulised sarvplaadid» ja «Jookse esiküljel ilma ristkülikukujuliste sarvplaatideta» — sobib esimene. Järgneb: «Jooksme tagaküljel üks rida ristkülikukujulisi sarvplaate, jooksme pikkus kuni 80 mm» ja «Jooksme tagaküljel puuduvad ristkülikukujulised plaadid» — sobib viimane, «Jookse lühem kui 100 mm» ja «Jookse 100 mm või pikem» — sobib esimene. — «Sarvplaatide arv 6—8» ja «sarvplaatide arv mitte alla 8» — sobib viimane. Tunnus «Jookse 70—90 mm pikkune» viib liiginimeni — kanakull. Paralleelne tunnus «Jookse 50—60 mm pikkune» viib liiginimeni raudkull. Mõõtes jooksme pikkuse, saamegi määratava jala liigiks kanakull.

Kulliliste jalgade terminoloogia mõistmiseks on esitatud kullijala joonis vastava tekstiga (tabel VI).

Kuna käesolevaga on jahiorganisatsioonide käsutusse antud väike abivahend senise ebarahuldava olukorra likvideerimiseks röövlindude hävitamise alal, tuleb mõelda ka sellele, kuidas sel alal kontrolli teostada. Kõige edukamaid tulemusi võiks anda järgmine kord.

Pärast seda, kui jahimees on jahiorganisatsioonile esitanud tema poolt hävitatud röövlindude jalgade normi, kuuluvad need jahiorganisatsioonis hoolikale võrdlemisele ja määramisele. Kui sellega omal jõul toime ei tulda või materjal sisaldab jalgu kaht-

laste tunnustega, tuleb need saata Tartusse, Aia tn. 21, Eesti NSV Teaduste Akadeemia Zooloogia ja Botaanika Instituuti määramiseks.

Hävitamisele kuuluvate kahjulike röövlindude jalgade normi eest saab jahimees pluss-punktid, mille vastava arvu täissaamine kustutab jooksva aasta röövlindude hävitamise kohustuse.

Kui tema materjal sisaldab ka hävitamisele mittekuuluvaid kasulikke või kaitsealuseid kahjulikke röövlinde, annavad need talle vastava arvu miinus-punkte. Miinus-punktid on aga sellised, et nad maha kustutavad sama arvu pluss-punkte, nii et toovad jahimehele kaasa kohustuse hävitada täiendav arv röövlinde selleks, et täis saada nõutavat pluss-punktide arvu.

Asja selgitamiseks toome näite. Lihtsuse mõttes oletame, et röövlindude hävitamise kohustuse kustutamiseks on jahimehel vaja saada 10 pluss-punkti ja iga paar jalgu annab talle ühe (vastavalt pluss- või miinus-) punkti.

Oma normi kustutamiseks tõi jahimees jahiorganisatsioonile 10 paari röövlindude jalgu. Määramisel selgus, et nende hulgas on 7 paari hävitamisele kuuluvate kahjulike röövlindude jalgu (= 7 pluss-punkti) ja 3 paari hävitamisele mittekuuluvate kasulike ja kaitsealuste kahjulike röövlindude jalgu (= 3 miinus-punkti). Kuna miinus-punktid kustutavad sama arvu pluss-punkte, jäi jahimehele järele $7 - 3 = 4$ pluss-punkti, s. t. oma puuduliku lindudetundmise tõttu peab ta täiendavalt hävitama veel 6 kahjulikku röövlindu.

Meie arvates on punktide-süsteemi rakendamine röövlindude hävitamise kontrollimiseks niivõrd tõhus vahend, et kõrvaldab senised väärnähted juba lühikese aja jooksul. Kui jahimees kogeb, et iga tema poolt hävitatud röövlind pole sugugi võrdse tähendusega ja normi kiire täissaamine oleneb täielikult tema teadlikkusest, on tema enda huvides looduses hästi eraldama õppida elusaid röövlinde. See on aga ainus tagatis, et hävitada röövlinde mitte formaalsetel ja koos sellega ka kahjulikkudel eesmärkidel, vaid sisulistel — see on meie kasulike ulukite arvu tõstmise eesmärkidel.

ОБ ИСТРЕБЛЕНИИ ХИЩНЫХ ПТИЦ (сводка)

Ю. Я. Ярвекюльг

Настоящая брошюра предназначена для охотников с целью поднятия охотничьей культуры в деле истребления хищных птиц. За вводной частью следует описание видов главнейших хищных птиц ЭССР вместе с таблицами для определения хищных птиц по их лапам, а также даются фигуры полета хищных птиц. Далее выясняются вопросы вредности и полезности хищных птиц и на основе этого даются указания относительно сохранения или истребления отдельных видов. В брошюре представлены также описания и рисунки различных ловушек.

В конце брошюры охотничьим организациям предлагается ряд мероприятий для осуществления контроля над истреблением хищных птиц.

SISUKORD

Saateks	3
I. ENSV tähtsamad röövlinnud	4
II. Kahjulikkude röövlindude hävitamise vajadusest	20
III. Kahjulikkude röövlindude hävitamise viisid	23
IV. Jahindusorganisatsioonide ülesanded röövlindude hävitamise kontrollimisel	34
Об истреблении хищных птиц (сводка)	37

Toimetaja E. Kumari
Korrektor Ü. Rattur

Ladumisele antud 3. XII 1952. Trükkimisele antud 30. I 1953. Trükiarv 1000. Paber 60×84, $\frac{1}{16}$. Trükipoognaid 2,5+2 lisa. Formaadile 60×92 kohaldatud trükipoognaid 2,27+0,23. Arvutuspoognaid 1,88. MB-00032. Trükikoda „Pioneer“, Tartu, Kastani 38. Tellimise nr. 2430.

На эстонском и русском языках.

Hinnata.

Опечатки

Стр.	Строка	Напечатано	Следует читать
37	2-я сверху	охотничей	охотничьей
»	3-я снизу	охотничим	охотничьим

HINNATA

AA

19615

9.

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 01129518 7